

OLVASS SOKAT ÉS SOKFÉLÉT! 3.

STÍLUSOSAN ÖREGEDNI

<https://doi.org/10.18030/socio.hu.2024.1.124>

Azon meggyőződésünktől hajtva, hogy a túlzásba vitt specializáció, a semmiről való mindentudás irányába mutató szakszerűség eluralkodása árt a szakmának, évek óta közösen áttanulmányozunk és megvitatunk olyan tanulmányokat, amelyeknek semmi köze nincs ahhoz, amit kutatunk. Úgy is lehet ezt mondani, hogy munkánkban nem használható, felesleges műveket olvasunk. Ám eközben sokat tanultunk belőlük (s nem csupán erényeikből, de hibáikból is!), s úgy véljük, hogy talán érdemes ezekre a művekre felhívni mások figyelmét, ezért elhatároztuk, hogy beszélgetéseink után kritikai ismertetést készítünk, és ebben a rovatban közreadjuk.

Javaslatunk a következő: az itt következő művet (Hamermesh, Daniel S. – Kosnik, Lea-Rachel (2022) *Aging in Style: Does How We Write Matter?* IZA Discussion Paper, No. 15739)² ne csak azon kevesek olvassák el, akik többet szeretnének megtudni az USA közgazdászelitjének életéről vagy az öregedésről, esetleg arról, hogy miként lehet mérhetővé tenni (ha lehet) egy közgazdasági elemzés stílusát, hanem mindenki, aki élvezetét leli olyan kérdések felvetésében, amiről azt sem sejtette, hogy lehetséges ilyen kérdés, illetve hogyan lehet összeügyeskedni olyan adatbázist és mérési módszereket, hogy ezekre a kérdésekre választ is lehessen kapni.

A tanulmány az USA közgazdászelitjének az elitszaklapokban való publikációi alapján kiválasztott szuperciklusban vizsgálja, hogy vajon az öregedés során változik-e az írásstílus, és e két jelenség, egymással összefüggve, hogyan hat, ha hat, a szakmai sikerre. Egyfelől a kor előrehaladtával (önmagában és figyelembe véve a stílus változását is) nő-e a siker esélye, és vajon az alkotóerő fogy-e az öregedés során? Még azt is remélik, hogy e folyamatokat mozgató mechanizmusokat is (ha nem is alaposan, s még kevésbé teljességgel) vizsgálni tudják, tehát hogy a kreativitás fogy-e el vagy/és a technikai tudás avul-e el? Kortársaik és/vagy a következő generáció megünják műveiket vagy/és ők unják meg magukat?

Az adatbázis a legmagasabban jegyzett öt közgazdasági folyóirat 1969 és 2018 közötti számait tartalmazza: 16 827 publikáció, ami a nem-szakkikkek és a kevesebb mint öt művet szerzők tanulmányainak kigyomlálása után 12 814 cikkre és 1389 szerzőre redukálódott.

A „szakmai életkort” a karrier kezdetétől (a PhD megszerzésétől) számították.³ A kor hatásának elemzését jól szolgálja, hogy egy kohorszot (az 1969–1978 között tudományos pályájukat elkezdők) külön is vizsgáltak. Ez az a kohorsz, akiknek a teljes alkotói élete elemezhető. Mivel az adatbázis mérete nem teszi lehetővé

¹ HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet.

² Elérhető: <https://docs.iza.org/dp15739.pdf> [Letöltve: 2024-04-02].

³ Mellesleg kishazánkban a PhD (kandidátus!) cím elnyerése mellett van még egy cím (MTA doktor), tehát ha valaki akarja, az alkotói életutat itt is kettémetszheti, és az itt olvashatónál is finomabb elemzést is csinálhat.

több kohorsz összehasonlítását, ezért a szerzőknek be kellett érniük annyival, hogy a teljes mintán talált összefüggések érvényességét ellenőrizték e kohorsz segítségével. Ez igen helyénvaló igyekezet, de kérdés, hogy a periódushatás évtizedekre való felosztás által történő közelítése mire jó, hiszen maguk a szerzők is utaltak ilyen hatásokra (erősen nő a szószátyárság: az átlagcikk szószáma háromszorosára nőtt a vizsgált időszak alatt), és nő a sokszerzős alkotások gyakorisága. És nyilván vannak nem mért periódushatások is, mint esetleg a témák divatosságának változása, a szerkesztők által elvárt publikálási paraméterek (növekvő sztenderdizálás?) szigorodása stb.

A szerzőkről az adatbázis tartalmazza továbbá a nemet (a nők aránya 0,7%-ról közel 6%-ra nőtt a vizsgált időszak alatt), az anyanyelvet (az angol 70% feletti értékről csökkent 44%-ra az időszak utolsó évtizedében). A cikkekről megtudható a szerzőik száma, a hosszuk és a témájuk (JEL-kód⁴ szerint öt csoportba osztva).

A termelés mértéke az adott elitkörben megjelent cikkek számával (ami legalább öt kellett, hogy legyen, hogy egyáltalán bekerüljön valaki az elitbe), az alkotás hatása pedig a hivatkozások számával van becsülve. Tisztában voltak a hatás nagyságának a hivatkozások számán keresztül történő becslése bizonytalanságával, de közvetett érvek alapján (például a hivatkozásszám jól korrelál a fizetésekkel, a tanszéki/intézményi rangsorokkal), továbbá mert ők sem tudtak jobb megoldást, maradtak az ilyen becslés mellett.

Ami pedig a stílus mérését illeti, három érzelmi elemet próbáltak azonosítani a szövegekben: mennyire pozitív/negatív, magabiztos/bizonytalan (*certainty/tentativeness score*), jelen-/múltorientált a hangvétel. A szövegelemzéshez mások által készített, az adott dimenziót közelítő szótárakat használtak oly módon, hogy azokat a közgazdaságtani tartalomnak megfelelően alakították át. Például egy közgazdasági elemzés során nincs érzelmi töltete az „átlagos”, a „korlát” (*limit*) vagy a „regresszió” szavaknak, amik egy sztenderd szótárban negatív jelentésűek, s ennek fordítottja igaz a „természetes”, az „érték”, és az „érvényesség” szavakra. Ízelítőnek néhány példa a szótárból, amit a mű megírása során az egyes szövegek stílusának mérésére használtak. Pozitív: optimális, kielégítő, megjavít; negatív: rossz, elvetett, információhiány.⁵ Biztos: nyilvánvaló, meggyőző, korrekt; bizonytalan: késéges, olykor, talán.⁶

A tanulmányok stílusának jellemzésére az ellentétes tartalmú szavak számának különbségét használták. Összességében a tanulmányok jobbra negatívak, bizonytalankodók és jelenorientáltak voltak, olyanok, amit egy izgalmas tanulmánytól el is vár az Olvasó: vagyis a művek kritikusak, vitathatók és friss trendekre vonatkozó elemzések voltak.

A kor és a stílus változásának összefüggését verbalizálva azt mondhatjuk, hogy az alkotói életúton előrehaladva a szerzők egyre jobban megérteni vélik a világot, de magabiztosságuk eközben alábbhagy. A jelenorientáltság mértéke és a kor növekedése nem függ össze, kivéve a kiszámú idős alkotót, akik körében a múltorientáltság felerősödött. A szerzők és a művek jellemzőinek hatásai közül csak egyet említünk: a többszerzős művek pozitívabbak, jobban bíznak az igazukban és nem olyan jelenorientáltak, mint az egyszerezős művek. Mintha az akolmeleg növelné az alkotók önbizalmát.

Az alkotások hatása csökken az alkotó öregedésével. A tanulmány szerzői tudván tudták persze, hogy mivel a hivatkozás időpontja ismeretlen, no meg a hivatkozások megszületése is nagyon ingadozhat, és ezért a korral való összefüggés is csak nagyon bizonytalan lehet, de az összefüggés ereje olyan nagy, hogy igazolva

4 A *Journal of Economic Literature* kódrendszere a közgazdasági szakirodalom osztályozásának általánosan elfogadott módszere.

5 De például minimum vitatható, hogy mit keres a negatív tartalmú fogalmak között a „munka” fogalma.

6 A jelen- vagy múltorientáció azonosítása egyszerűen az igeidő használatán keresztül történt.

látták az öregedés okozta kikopás létét. Ez a trend felerősödik olyan tanulmányok esetében, amelyek nagyon pozitívak, magabízók és jelenorientáltak, vagyis az önmarcangolás, a bizonytalanság és a hosszabb időtáv nagyobb jövőt ígér egy alkotás számára. Másként, az ilyen alkotások öregednek a legszebben. Ugyanígy hat, ha a szerző sokszor publikált elitfolyóiratokban. Az persze, hogy ez azért van-e, mert amit közreadott az mind jó-e (sőt egyre jobb-e) vagy a hírnév, amit az itt történő megjelenés eredményez öngerjesztő hatású-e (esetleg a szerkesztők favoritizmusa által is gerjesztve van!), nem tudható, illetve esetleg szét sem választható, de tény, hogy jó helyen sokat publikálni, az szaporítja a hivatkozások számát.

Az alkotók a kor előrehaladtával valóban kevesebbet alkotnak, kivéve, ha korábbi műveiket sokan és sokszor hivatkozzák, mert akkor kevésbé kezdik elunni magukat vagy/és belefáradni az alkotásba. Ami az alkotók korai időszakának stílusának a hatását illeti, ha olyan művek születnek, amelyeknek igazában a szerző erősen hisz, ugyanakkor tudatában van annak, hogy sok a megválaszolatlan kérdés még, nos, legerősebben ez növeli meg a későbbi nagy művek születésének esélyét.